

Dr. PETAR GRAHOVAC

REGIONALNA STRUKTURA VANJSKOTRGOVINSKE RAZMJENE POLJOPRIVREDNIH PROIZVODA REPUBLIKE HRVATSKE(1986. - 1992.)

Struktura izvoza po pojedinim grupacijama zemalja bila je dosta stabilna sve do 1992. godine, u kojoj je došlo do bitne promjene: primat u izvozu u razvijene zemlje ustupio je mjesto republikama bivše Jugoslavije. Regionalna se struktura izvoza znatno razlikuje po pojedinim grupama proizvoda. Tako npr. zemlje OECD-e sudjeluju u izvozu živih životinja s 85,2 % a u izvozu duhana sa svega 4,3 %.

Za razliku od izvoza, u strukturi uvoza nisu se u analiziranom razdoblju (1986.-1992.) zbile krupnije promjene i ona je dosta uravnotežena po pojedinim tržištima.

Istodobno, Republika Hrvatska ima dosta visoku koncentraciju izvoza kao i uvoza. Naime, na deset zemalja otpada (1992.) čak 87,1% vrijednosti izvoza i 77,4 % vrijednosti uvoza poljoprivredno-prehrambenih proizvoda.

Vanjskotrgovinska se razmjena jedne zemlje može, bilo u cjelini ili u njenim pojedinim segmentima, analizirati, polazeći od različitih pristupa, među kojima je i njena regionalna struktura. Pri tome se kao prvi zadatak postavlja: definirati regije kao određene ekonomske (a ne zemljopisne) grupacije zemalja. U ovom je prilogu učinjeno tako da je ukupna vanjskotrgovinska razmjena poljoprivrednih proizvoda Republike Hrvatske, dezagregirana na izvoz i uvoz iz zemlje OECD-ea, posebno u Europsku uniju, te u zemlje nekadašnjeg SEV-a i ostale zemlje.

U analiziranom je razdoblju (1986.-1992.) došlo i do krupnih promjena u obuhvatu "ostalnih zemalja". Naime, statistika iskazuje za 1992. godinu razmjenu s Republikama i pokrajinama bivše Jugoslavije kao izvoz i uvoz, što u prethodnim godinama nije, dakako bio slučaj. Upravo to, bitno mijenja regionalnu strukturu izvoza a u manjoj mjeri i uvoz Republike Hrvatske. Započinje li time novi trend u regionalnoj strukturi vanjskotrgovinske razmjene naše zemlje, valja tek vidjeti.

Ukupna vrijednost izvoza i uvoza po svakom pojedinom tržištu raščlanjena je na razmjenu po pojedinim sektorima (označenim jednoznačnim brojem) koji se dijele na odsjeke koji su označeni dvoznačnim brojevima).¹

Uvodno valja dati pregled vrijednosti izvoza i uvoza poljoprivredno-prehrambenih proizvoda, kao okvir u kojemu se ostvarivala i regionalna struktura vanjskotrgovinske razmjene.

Evo statističkih podataka.

Visoki i rastući (sve od 1990. godine) deficit u vanjskotrgovinskoj razmjeni poljoprivredno-prehrambenih proizvoda prekinut je u posljednjoj godini analiziranog razdoblja. Je li riječ o početku novog trenda u kretanju salda izvoza i uvoza, ili pak samo o kratkotrajnoj promjeni, nije, za sada, moguće pouzdano suditi. To ponajprije stoga što je enormni porast vrijednosti izvoza u 1992. u odnosu na prethodnu godinu, od 98,8 %, ostvaren povećanim izvozom u republike bivše Jugoslavije, posebno Sloveniju, o čemu će na sljedećim stranicama biti više riječi.

¹ Svi temeljni podaci (brojke) u apsolutnom izrazu, u ovom su prilogu dani prema dokumentaciji Državnog zavoda za statistiku. Republike Hrvatske, koje je obradio Ž. Žurić iz Ekonomskog instituta u Zagrebu, dok je strukturne odnose izračunao autor ovog priloga.

Tablica 1.

VRIJEDNOST IZVOZA I UVOZA POLJOPRIVREDNO-PREHRAMBENIH PROIZVODA REPUBLIKE HRVATSKE (1986. - 1992.) u 000 US \$			
	Izvoz	Uvoz	Saldo izvoza i uvoza
1986	244000	326689	-82689
1987	286391	329868	-43477
1988	330590	422989	-92399
1989	351134	534842	-183708
1990	308730	887562	-578832
1991	297022	447877	-150855
1992	589967	576403	+13564

1. REGIONALNA STRUKTURA IZVOZA I UVOZA

Strukturu vanjskotrgovinske razmjene poljoprivredno-prehrambenih proizvoda po pojedinim grupacijama zemalja, pokazuje sljedeći pregled.

Tablica 2.

STRUKTURA IZVOZA I UVOZA POLJOPRIVREDNO-PREHRAMBENIH PROIZVODA REPUBLIKE HRVATSKE U RAZDOBLJU 1986.-1992. u %				
A. Izvoz	OECD	(EZ)	SEV	Ostale zemlje
1986	65,3	(51,0)	22,9	11,8
1987	70,7	(35,2)	14,5	14,8
1988	74,2	(59,6)	13,3	12,5
1989	69,8	(56,2)	15,6	14,6
1990	77,1	(59,7)	14,6	8,3
1991	76,5	(60,5)	18,6	4,9
1992	35,6	(30,0)	8,9	55,5
B. Uvoz				
1986	35,3	(22,0)	18,8	45,9
1987	41,2	(19,7)	18,5	40,3
1988	37,6	(18,9)	25,1	37,3
1989	34,1	(20,3)	32,0	33,9
1990	47,0	(30,6)	28,0	25,0
1991	36,4	(29,0)	24,4	39,2
1992	24,7	(21,2)	26,6	48,7

Podaci tablice 2 upućuju na nekoliko temeljnih zaključaka:

1. Struktura izvoza po pojedinim grupacijama zemalja bila je dosta stabilna sve od 1992. godine, u kojoj je došlo, kao što je već rečeno, do bitne promjene. Naime, apsolutni primat u izvozu u razvijene zemlje, posebno u zemlje Europske zajednice, odnosno Europskog saveza, ustupio je mjesto u 1992. godini "ostalim zemljama" i to gotovo u cjelini Republikama bivše Jugoslavije, naime, od ukupne vrijednosti izvoza u 1992. godini u "ostale zemlje" u iznosu od 327 255 tisuće US \$ na preostale dijelove bivše Jugoslavije otpada 314 135 US \$ ili 96 %. U tome izvozu prednjači Slovenija i to s 57 %. Da li je i u kojoj mjeri riječ o reeksportu iz Hrvatske u Sloveniju uvežene robe, nije, dakako, moguće pouzdano suditi.
2. Vrijednost izvoza u "ostale zemlje" pokazuje, sve do 1992. godine, najprije stagnaciju, a zatim i veliki pad. Istodobno se povećao izvoz u razvijene zemlje, posebno u zemlje Europskog saveza.

Isključujući 1992. godinu, ako je riječ o atipičnoj godini, može se zaključiti da naša zemlja, izvozeći i do tri četvrtine svojih poljoprivrednih proizvoda u razvijene zemlje ima na tom tržištu dosta stabilan položaj. On se, dakako, treba, a uz određene pretpostavke i može, dalje poboljšati. To ponajprije zbog toga što će zahtjevi toga tržišta i konkurencije koja na njemu vlada i nadalje stimulirati i primoravati domaće proizvođače da proizvode uz što niže troškove i bolju kvalitetu proizvoda.

Isto tako, razvoj domaće poljoprivrede kao i sve veća inozemna konkurencija na tržištu zemalja nekadašnjeg SEV-a i "ostalih zemalja", nameću dodatne zahtjeve našoj poljoprivredi, a koji se mogu svesti pod zajednički nazivnik: biti sve konkurentnija.

Konačno, postavlja se i pitanje: je li postojeća struktura izvoza poljoprivredno-prehrambenih proizvoda Republike Hrvatske po pojedinim zemljama zadovoljavajuća pa u optimalna. Decidiran se odgovor na to pitanje ne može dati. Naime, regionalna je struktura izvoza nastajala i održavala se u dugom nizu godina po je i za pretpostaviti da odgovara ekonomskim mogućnostima i interesima izvoznika.

Osim toga, na regionalnu strukturu izvoza utječu osim endogenih (unutarjih) i brojni vanjski, egzogeni faktori na koje domaći izvoznici ne mogu niti malo ili samo marginalno i sporadično utjecati. Uvozne su potrebe i mogućnosti svake zemlje, za potencijalne izvoznike, samo zadana veličina u kojoj oni samo, u manjoj ili većoj mjeri, mogu participirati.

Tablica 3.

STRUKTURA IZVOZA PO GRUPAMA PROIZVODA U 1986. I 1992. u %

Grupa proizvoda	1986.				1992.			
	OECD	(EZ)	SEV	Ostale zemlje	OECD	(EZ)	SEV	Ostale zemlje
0	65,2	(50,7)	22,3	12,5	40,4	(33,8)	9,3	50,3
1	48,4	(34,2)	48,1	3,5	10,2	(8,2)	9,1	80,7
21	97,1	(68,9)	2,0	0	82,3	(76,8)	3,4	14,3
22	19,6	(19,6)	3,6	76,8	77,8	(58,9)	3,9	18,3
26	97,0	(95,4)	1,2	1,8	0	0	0	0
29	95,7	(67,7)	3,9	0,4	65,6	(60,0)	1,7	32,7
4	86,9	(66,9)	6,2	6,9	10,1	(9,5)	0,2	97,7

0 - proizvodi za hranu; 1- piće i duhan; 21 - sirova koža i krzna; 22 - uljano sjemenje; 26 - tekstilna vlakna;
29 - životinjske i biljne sirovine (ostale); 4 - životinjska i biljna ulja i masti.

Sve veći stupanj samodovoljnosti u poljoprivrednim proizvodima svih zemalja koje su bile tradicionalne uvoznice naših proizvoda, nameće potrebu pronalaženje, za nas, novih tržišta. Međutim, i ta su "nova" tržišta, područje oštrem konkurencije drugih zemalja izvoznica. Stoga, naši izvoznici i nadalje trebaju pronalaziti one proizvode koji u zemljama uvoznicama čine marginalnu stavku njihovog uvoza, ali koji su za, naš izvoz, relevantni. To, dakako, nije samo "zdrava hrana" nego čitavi niz proizvoda u kojima imamo komparativne prednosti u troškovima proizvodnje pa sve do blizine pojedinih uvoznih tržišta.

Kada je riječ o strukturi uvoza, onda, uvodno, valja reći da je u analiziranom sedmogodišnjem razdoblju na zemlje OECD-ea kao i "ostale" zemlje otpadalo između 37 i 38 %, dok je uvoz iz zemalja SEV-a činio jednu četvrtinu. I ovdje kao i kod izvoza zamjetne su godišnje oscilacije koje su osobito izražene poslije 1990. godine.

U posljednje je tri godine (1990.-1992.) vrlo uočljiva preorijentacija velikog dijela uvoza od zemalja OECD-ea na "ostale" zemlje. Za 1992. godinu, objašnjenje je u biti isto kao i za izvoz. Riječ je, naime, o tome da je u toj godini, dotadašnja razmjena s preostalim dijelovima bivše Jugoslavije predstavljala uvoz, odnosno izvoz, pa je tako i registrirana, za razliku od prethodnih godina.

Regionalna struktura ukupnog uvoza poljoprivrede, osobito pojedinih proizvoda kao što su tekstilna vlakna, kava, južno voće, začini, bila je, prema do sada uobičajenoj regionalnoj podjeli vanjskotrgovinske razmjene, dosta stabilna. Isto tako blizina tržišta, od-

ređivala je uvoz pojedinih proizvoda iz određenih zemalja, kao npr. šećerne repe iz Mađarske. Struktura preostalog dijela našega uvoza više je fleksibilna i prilagodljiva inače dosta promijenjivim uvjetima na međunarodnom tržištu poljoprivrednih proizvoda. Stoga je te uvjete, potrebno kontinuirano i pažljivo pratiti. To tim više što je naša zemlja u međunarodnim relacijama uvoznik (kao i izvoznik) vrlo, u svjetskim pa i europskim relacijama, skromnih količina bilo kojeg proizvoda, pa se tim uvjetima treba prilagođavati, stoga dakako, što se na njih ne može značajnije utjecati.

2. STRUKTURA IZVOZA PO GRUPAMA PROIZVODA

Čineći korak dalje u analizi regionalne strukture najprije izvoza (a potom i uvoza), valja izvoz rasčlaniti na pojedine grupe proizvoda i na one najvažnije od njih obratiti, dakako, i najveću pozornost.

Stoga, evo najprije toga pregleda.

Uz opće ocjene što su dane, na prethodnim stranicama, o promjenama regionalne strukture cjelokupnog izvoza, ovdje, za sada, treba samo konstatirati nekoliko činjenica.

Razvijene su zemlje u prvoj godini analiziranog razdoblja (1986.) imale apsolutno najveći udio u vrijednosti izvoza pet od ukupno sedam grupa proizvoda, dok je to u 1992. godini bio slučaj s tri grupe proizvoda.

Nadalje, struktura se izvoza vrlo razlikuje, u svakoj godini po pojedinim grupama proizvoda, što je, dakako, i posve razumljivo. Uzroka tomu ima više, od

toga što je različita uvozna potražnja za pojedinim proizvodima od jednog do drugog tržišta u svijetu pa do toga da je različita konkurentna sposobnost našeg izvoza svake grupe proizvoda na pojedinim tržištima.

Svaka od navedenih grupa proizvoda nema, razumije se, jednak ponder u strukturi izvoza. Dominantnu stavku čine proizvodi za hranu, čija se elativna razina kreće od 76,7 % (1992.) vrijednosti ukupnog izvoza poljoprivrednih proizvoda.

2.1. STRUKTURA IZVOZA PROIZVODA ZA HRANU

Evo najprije podataka o regionalnoj strukturi izvoza proizvoda za hranu.

Tablica 4.

STRUKTURA PROIZVODA ZA HRANU U RAZDOBLJU 1986.-1992.

	OECD	(EZ)	SEV	Ostale zemlje
1986	65,2	(50,7)	22,3	12,5
1987	69,9	(51,7)	13,9	16,2
1988	74,3	(60,0)	12,6	13,1
1989	69,8	(56,4)	15,1	15,1
1990	78,6	(60,3)	13,4	8,0
1991	69,8	(56,2)	15,6	14,6
1992	40,4	(33,8)	9,3	50,3

Prvo što se može zaključiti na temelju podataka tablice 4 jest vrlo visoki stupanj podudarnosti regionalne strukture izvoza proizvoda za hranu s odgovarajućom strukturom cjelokupnog izvoza poljoprivredno-prehrambenih proizvoda. To je razumljivo, kada se ima u vidu, kao što je već rečeno, visoki ponder izvoza proizvoda za hranu.

Izvoz (kao i uvoz) proizvoda za hranu raščlanjen je prema standardnoj međunarodnoj trgovinskoj klasifikaciji (SITC) na deset grupa proizvoda (odsjeka) Tablica 5.

od kojih je svaka dalje dezagregirana sve do pojedinačnih proizvoda. U analiziranom se razdoblju, dakako, mijenjala regionalna struktura izvoza svake pojedine grupe proizvoda kao i svakog proizvoda. Valja, nadalje, usredotočiti osobitu pozornost na regionalnu strukturu izvoza najvažnijih grupa, pa i pojedinih proizvoda.

U strukturi izvoza proizvoda za hranu, najveću zastupljenost u analiziranom razdoblju imale su sljedeće grupe proizvoda: meso i mesne prerađevine, žive životinje, voće i povrće, žito i prerađevine.

Udio živih životinja u vrijednosti izvoza proizvoda za hranu, kretao se u intervalu od 12,3 % (1992.) od 26,6 % (1988.). Regionalna usmjerenost izvoza živih životinja bila je vrlo stabilna sve do 1992., kada se višestruko povećala relativna razina izvoza u "ostale zemlje". Najveći dio izvoza u te zemlje (1992.) otpada na Sloveniju, i to 90,6 %.

Italija je daleko najvažnije tržište našeg izvoza živih životinja. Naime, na tu je zemlju otpadalo između 83 % (1992.) i 93 % (1986.) vrijednosti toga izvoza. Od ostalih zemalja, daleko najviše se do 1992. izvozilo u Grčku, pa zatim u Austriju, Njemačku, Švicarsku. Nema sumnje da je blizina tržišta odlučujuće utjecala na takvu regionalnu strukturu izvoza.

U izvozu živih životinja najviše su zastupljeni junad i konji za klanje, na koje otpada (1992.) 91,1 % vrijednosti toga izvoza, od čega na junad 84,0 % i konje za klanje 7,1 %. U istoj godini, junad se najviše izvozila u Italiju, a potom u Sloveniju, pri čemu na prvu otpada 86,7 % na na drugu 9,7 % vrijednosti toga izvoza. Gotovo cjelokupni, ili precizno 99,8 % izvoz konja za klanje bio je usmjeren na talijansko tržište. Izvoz konja dosegao je najvišu razinu u 1987. godini, otkada se smanjuje količinski, vrijednosno i relativno u odnosu na ukupni izvoz živih životinja.

Meso i mesne prerađevine bili su pojedinačno najvažnija i najstabilnija izvozna stavka poljoprivredno-prehrambenih proizvoda. Njihov udio u ukupnoj

STRUKTURA IZVOZA IZABRANE GRUPE PROIZVODA U 1986. I 1992. GODINI

Grupa proizvoda	1986.				1992.			
	OECD	(EZ)	SEV	Ostali	OECD	(EZ)	SEV	Ostali
Žive životinje	96,8	(96,8)	0,1	3,1	85,2	(85,2)	0,1	14,7
Meso i prerađevine	83,8	(59,0)	8,5	8,7	66,5	(55,7)	1,3	32,2
Žitarice i prerađevine	41,3	(35,3)	39,5	19,2	14,1	(9,8)	3,1	82,8
Voće i povrće	71,4	(40,4)	11,4	17,2	41,3	(29,7)	1,5	57,2

Tablica 6.

STRUKTURA IZVOZA PIĆA I DUHANA U 1986. I 1992. GODINI u %

	1986.				1992.			
	OECD	(EZ)	SEV	Ost. zem.	OECD	(EZ)	SEV	Ost. zem.
Piće	48,7	(39,5)	49,9	1,4	13,7	(11,7)	10,2	76,1
Duhan	46,9	(12,3)	40,7	12,4	4,3	(2,6)	7,2	88,5

vrijednosti izvoza proizvoda za hranu kretao se od 19,0 % (1992.) od 25,6 % (1990.).

Podaci iz tabele 5 pokazuju da je u analiziranom razdoblju došlo do preusmjerenja izvoza mesa i prerađevina, i to od razvijenih zemalja u pravcu "ostalih zemalja". U izvozu te grupe proizvoda dominiraju juneće meso i mesne prerađevine (kobasice, svinjske šunke, salame, paštete) na koje otpada (1992.) 58,1 % vrijednosti izvoza mesa i prerađevina, od čega juneće meso čini 32,2 % a prerađevine 25,9 %. Daleko najveći dio (91 %) junećeg mesa izvozi se u Italiju, zatim u Sloveniju (3 %). Juneće meso spada u red tradicionalnih izvoznih proizvoda naše poljoprivrede za kojim još uvijek postoji uvozna potražnja u pojedinim europskim zemljama. Za razliku od junećeg mesa, izvoz mesnih prerađevina disperziran je na veći broj zemalja, među kojima najveći udio (56,8 %) imaju slijedećih pet zemalja: Njemačka, V. Britanija, SAD-e, Bosna i Hercegovina i Makedonija.

Izvoz žita i prerađevina, kako u apsolutnom tako i u relativnom izrazu, pokazuje vrlo velike godišnje oscilacije. Tako se udio tih proizvoda u ukupnoj vrijednosti izvoza proizvoda za hranu kretao do 9,8 % (1988.) od 30,3 % (1986.). Promjene u regionalnoj strukturi izvoza, kako pokazuju podaci u tablici 5, nisu tako izraženi kao kod ostalih grupa proizvoda.

Proizvodi od žita, kukuruz i pšenica čine (1992.) 85 % vrijednosti cjelokupnog izvoza žita i prerađevina. Gotovo dvije trećine (65,7 %) izvoze proizvode od žita realizira se (1992.) na tržištu Slovenije dok je preostala jedna trećina disperzirana na veći broj zemalja. Isto tako, na Sloveniju otpada i najveći dio (53,0 %) izvoza kukuruza. Od ostalih većih uvoznika kukuruza iz naše zemlje, valja još označiti Italiju (9,5 %), Rusiju (6,9 %) i Njemačku (4,3 %). Najveći dio pšenice izvozi se (1992.) u slijedeće zemlje (u %): Sloveniju (20,3), Tunis (11,9), Jugoslaviju - neraspoređeno (11,4).

Udio voća i povrća u ukupnoj vrijednosti izvoza proizvoda za hranu kretao se od 15,8 % (1986.) od 20,8 % (1988.).

Izvoz navedenih proizvoda bio je dosta stabilan kako u relativnom tako i u apsolutnom izrazu, za razliku od njihove proizvodnje koje je imala velike godišnje oscilacije. Regionalna struktura izvoza bila je, također, dosta stabilna sve do 1991., kada dolazi do njenog naglog i drastičnog preusmjerenja na "ostale" zemlje.

2.2. STRUKTURA IZVOZA PIĆA I DUHANA

Piće i duhan predstavljaju, kao što je već rečeno, drugu po važnosti stavku našeg izvoza poljoprivrednih proizvoda, sudjelujući zajedno s proizvodima za hranu u strukturi ukupnog izvoza u navedenom razdoblju u intervalu od 90 do 95 %.

I ovdje je uputno poći od egzaktnih, statistički utvrđenih činjenica.

U strukturi izvoza pića zbile su se u razdoblju 1986. - 1992. godine vrlo krupne promjene. One se očituju u drastičnom padu izvoza u zemlje SEV-a kao i razvijene zemlje, dok se istodobno relativna razina izvoza u "ostale zemlje" spektakularno povećala, od skromnih 1,4 na 76,1 % !!

Objašnjenje tih promjena, i ovdje je dosta jednostavno. Riječ je naime, o tomu što se prodaja na području preostalih dijelova bivše Jugoslavije, počela od 1992. evidentirati kao izvoz. Povrh toga, zbog razmjerno velikog opsega nekadašnje međurepubličke razmjene, navedene su promjene imale vrlo veliki utjecaj na sadašnju strukturu izvoza.

Na izvoz pića u ostale Republike bivše Jugoslavije otpadalo je 1992. god. 58,9 % ukupnog izvoza u "ostale zemlje" ili 47,5 % cjelokupnog izvoza tih proizvoda. Preostali dio izvoza dosta je ravnomjerno distribuiran između razvijenih zemalja i zemalja SEV-a.

U strukturi izvoza pića dominiraju (1992.) alkoholna pića, na koje otpada 96,0 %, dok preostalih 4,0 % čine bezalkoholna pića. Od alkoholnih pića najviše

Tablica 7.

STRUKTURA UVOZA PO GRUPAMA PROIZVODA U 1986. I 1992. u %

Grupa proizvoda*	1986.				1992.			
	OECD	(EZ)	SEV	Ost. zemlje	OECD	(EZ)	SEV	Ost. zemlje
0	24,8	(18,0)	17,4	57,8	22,8	(19,4)	30,0	47,2
1	96,3	(93,9)	0	3,7	15,6	(12,4)	4,8	79,6
21	89,8	(88,6)	2,3	7,9	38,2	(38,2)	38,1	23,7
22	50,6	(50,6)	17,9	31,5	3,7	(2,9)	14,9	81,4
26	40,1	(14,2)	26,5	33,4	0	0	0	0
29	70,8	(68,2)	12,4	16,8	80,7	(69,8)	3,3	16,0
4	38,7	(30,1)	37,8	23,5	54,4	(48,4)	26,2	19,4

* vidjeti objašnjenje uz tablicu 3.

su zastupljena pića dobivena destilacijom vina (43,9 %), vina od svježeg grožđa (osim pjenušca) i mošt (21,6 %) i pivo od slada (14,6 %): Najveći dio alkoholnih pića dobivenih destilacijom vina izvezilo se u 1992. godine u Bosnu i Hercegovinu, i to 68,4 %, zatim u Sloveniju, 14,9 %. U strukturi izvoza vina od grožđa, najviše su zastupljene Njemačka (36,4 %) i Bosna i Hercegovina (31,3 %). Napokon, najveći dio izvoza piva od slada otpada, također, na Bosnu i Hercegovinu (75,9 %), potom na Sloveniju (17,8 %).

U regionalnoj usmjerenosti izvoza duhana zbilje se slične promjene kao i u izvozu pića: smanjio se izvoz u razvijene zemlje kao i zemlje SEV-a uz dakako, isto takvo povećanje izvoza u "ostale zemlje". Ostale Republike bivše Jugoslavije sudjelovale su 1992. godine u ukupnom izvozu duhana čak s 86,5 %, pri čemu samo na Bosnu i Hercegovinu otpada 64,5 % toga izvoza.

Duhanske su prerađevine zastupljene (1992.) u ukupnom izvozu duhana s 73,8 %, dok preostalih 26,2 % otpada na sirovi duhan. Najveći je uvoznik duhanskih prerađevina iz naše zemlje Bosna i Hercegovina (74,9 %), zatim slijedi Rusija (7,7 %) te još desetak zemalja s razmjerno malim uvozom.

Istodobno, najveći dio (57,0 %) izvoza sirovog duhana otpada prema službenoj statistici na "Jugoslaviju-neraspoređenu".

3. STRUKTURA UVOZA PO GRUPAMA PROIZVODA

Slično kao izvoz, tako i cjelokupni uvoz poljoprivrednih proizvoda potrebno je najprije dezagregirati na pojedine grupe proizvoda, kako bi se potom

mogla detaljnije analizirati regionalna struktura uvoza onih proizvoda koji imaju razmjerno veliki ponder u toj strukturi.

Podaci tablice 7 dopuštaju nekoliko zaključaka.

Struktura uvoza relativno je (u odnosu na izvoznu strukturu uravnotežena po pojedinim tržištima. Ili drugim riječima, uvoz je ravnomjernije raspoređen na razvijene zemlje, zemlje SEV-a i ostale zemlje.

Nadalje, za razliku od izvoza, "ostale zemlje" minimalno su (za 2,8 %) povećale (1986.-1992.) svoju zastupljenost u cjelokupnom hrvatskom uvozu poljoprivrednih proizvoda, pri čemu su navedene zemlje smanjile svoj udio u našem uvozu hrane i čitavog niza drugih proizvoda.

Konačno, u navedenom se razdoblju uvoz u cjelini iz razvijених zemalja smanjio u približno istoj proporciji u kojoj se povećao uvoz iz zemalja SEV-a. Stoga se i smanjio broj grupa od četiri (1986.) na dvije (1992.) u kojima je tržište razvijених zemalja bilo apsolutno najvažnije za naš uvoz.

U strukturi vrijednosti uvoza dominiraju proizvodi za hranu i to udjelom od 60,0 % (1987.) do 83,8 % (1991.). Od ostalih proizvoda, najviše se uvoze (1992.) tekstilna vlakna, uljano sjemenje, te životinjska i biljna ulja i masti.

Od proizvoda za hranu najviše se uvoze meso i mesne prerađevine, voće i povrće, žive životinje, kava, kakao, čokolada. Naime, navedeni su proizvodi u 1992. sudjelovali u ukupnom uvozu proizvoda za hranu s 59,8 %. Osim toga uvoze se i znatne količine mlijeka i mliječnih prerađevina, šećera i dr.

Tablica 8.

STRUKTURA UVOZA IZABRANE GRUPE PROIZVODA ZA HRANU U 1986. I 1992. u %

Proizvodi*	1986.				1992.			
	OECD	(EZ)	SEV	Ost. zemlje	OECD	(EZ)	SEV	Ost. zemlje
Pr. za hranu	24,8	(18,0)	17,4	57,8	22,8	(19,4)	30,0	47,2
Meso i prerađevine	38,7	(38,5)	61,3	0	16,7	(13,9)	30,2	53,1
Voće i povrće	30,8	(29,8)	5,3	63,9	16,4	(13,1)	18,3	65,3
Žive život.	14,7	(14,6)	85,3	85,3	2,5	(2,3)	92,2	5,3
Kava, kakao, čaj, čokolada	0,8	(0,7)	0	0	14,3	(12,8)	1,1	84,6

* Za uljano sjeme, tekstilna vlakna, te životinjska i biljna ulja i masti, podaci su dani u tablici 7.

3.1. STRUKTURA UVOZA PROIZVODA ZA HRANU

Proizvodi za hranu u cjelini pokazuju razmjerno stabilnu strukturu njihovog regionalnog uvoza. Jedini izuzetak čini vrlo značajno povećanja relativne razine uvoza iz zemalja SEV-a. "Ostale zemlje" su i nadalje ostale najvažnije tržište s kojega uvozimo proizvode za hranu. Međutim, promijenila se struktura tih zemalja i to stoga što su u njih od 1991. godine uključene i ostale Republike bivše Jugoslavije, koje su u ukupnom uvozu proizvoda za hranu u 1992. sudjelovale s 33,4 %.

Meso i prerađevine činile su dosta značajnu stavku uvoza prehrambenih proizvoda: od 8,1 % (1986.) do 14,5 % (1992.). U regionalnoj strukturi njihovog uvoza nastupile su, kao što pokazuju brojke prethodne tablice veoma krupne promjene. One se ponajprije očituju u činjenici da su "ostale zemlje" od statistički zanemarivog tržišta postale i apsolutno najvažnije područje s kojega uvozimo meso i prerađevine.

Među tim zemljama, na Republike bivše Jugoslavije otpada 99,9 %, od čega na Sloveniju 94,6 %.

Od mesa i prerađevina najviše se uvoze juneće, goveđe i svinjsko meso te mesne prerađevine. Tako na npr. udio Mađarske u ukupnom uvozu goveđeg mesa bio (1992.) 50,8 %, dok je najveći dio uvoza svinjskog mesa otpadao na Sloveniju i Mađarsku. Također na Sloveniju otpadaju oko četiri petine uvoza mesnih prerađevina.

Voće i povrće sudjelovali su u vrijednosti ukupnog uvoza proizvoda za hranu u intervalu od 7,8 % (1986.) do 32,2 % (1991.). Tako širok interval bio je ponajprije rezultat dosta nestabilne domaće proizvodnje tih proizvoda. Regionalna struktura uvoza bila je razmjerno stabilna. Naime, "ostale zemlje" su i nadalje

ostale apsolutno najznačajnije naše uvozno tržište voća i povrća, dok se relativna razina uvoza iz razvijenih zemalja smanjila a iz zemalja SEV-a, višestruko povećala. Gotovo da i nema vrste voća ili povrća koju ne uvozimo, iako dobar dio njih u marginalnim količinama.

Dosta ponderabilnu i stabilnu stavku uvoza čini južno voće, osobito banane, naranče, limuni. Banane najviše uvozimo (1992.) iz Ekvadora (87,8 %), naranče iz Grčke i Izraela (40,0 %). limun iz Turske (46,5 %).

Žive su životinje u analiziranom razdoblju bile zastupljene u vrijednosti ukupnog uvoza proizvoda za hranu, između 6,4 % (1987.) do 17,5 % (1989.). Zemlje SEV-a ostale su i nadalje daleko najznačajnije tržište s kojega uvozimo živu stoku.

U uvozu su najviše zastupljeni (1992.) junad (69,0) od čega na uvoz iz Češko-Slovačke otpada 85,2 %, zatim svinje (9,2) koje se najviše uvoze iz Bugarske (65,7 %), te bikovi (7,3 %) uglavnom iz Češko-Slovačke (79,3 %).

Kava, kakao, čaj, čokolada, također spadaju u red proizvoda koji su vrlo značajni u uvozu proizvoda za hranu kao i u cjelokupnom uvozu poljoprivrednih proizvoda. Njihov se udio u vrijednosti ukupnog uvoza proizvoda za hranu kretao od 6,4 % (1992.) do 47,3 % (1986.). Pri tomu valja primjetiti da su uvoznici iz Republike Hrvatske do početka 90-tih godina uvozili kavu i slične proizvode i za ostala područja bivše Jugoslavije da je u poslijenim godinama sve veći uvoz carinski neevidentiranih proizvoda, kao što su kava, čokolada.

Kava, čaj, kakao, uvoze se uglavnom iz "ostalnih zemalja", ponajviše iz Brazila (kava), Gane, Nigerije, Obale Bjelokosti (kakao), Indije (čaj).

3.2. STRUKTURA UVOZA OSTALIH (VAŽNIJIH) PROIZVODA

Uljano sjemenje spada u red važnijih proizvoda našeg cjelokupnog uvoza poljoprivrednih proizvoda. Naime udio uljanog sjemenja u vrijednosti uvoza poljoprivrednih proizvoda kretao se od 2,3 % (1992.) od 11,6 % (1989.).

U regionalnoj strukturi uvoza tih proizvoda zbile su se dosta velike promjene: prvo mjesto što su ga imale razvijene zemlje (1986.) pripada sada (1992.) uvozu iz "ostalih zemalja" na koje otpada nešto više od četiri petine cjelokupnog uvoza uljanog sjemenja.

U strukturi uvoza tih proizvoda dominiraju (1992.) soja (67,0 %), i sjeme suncokreta (17,5%). Najveći dio suncokreta uvozi se (1992.) iz Argentine (93,2 %) dok je u ranijim godinama dominirao uvoz iz SAD-a na koji je 1990. god. npr. otpadalo čak 97,2 % uvoza toga proizvoda. Sjeme suncokreta najviše uvozimo (1992.) iz Mađarske (40,3 %) i Ukrajine (26,4 %).

Tekstilna vlakna sudjelovala su u ukupnom uvozu poljoprivrednih proizvoda od statistički zanemarivog uvoza u 1991. i 1992. godini sve od 19,3 % u 1986. Stoga evo podataka o uvozu tekstilnih vlakana u 1990. godini.

Najveći je udio u vrijednosti uvoza tekstilnih vlakana imao pamuk (52,6 %) od čega je na uvoz iz SSSR-a otpadalo 42,8 %, zatim slijede Grčka, Kina, SAD-a, Sudan i dr. Drugu poziciju zauzima vuna (18,3 %) koja se najviše uvozi iz Australije i N. Zelandi i na treće mjesto spadaju sintetička vlakna (15,7 %) koja uvozimo iz većeg broja zemalja među kojima su najznačajnije mjesto imali SAD-e, SR Njemačka, Francuska, Italija.

Životinjska i biljna ulja i masti predstavljaju stalno prisutnu i dosta značajnu stavku našeg uvoza poljoprivrednih proizvoda. Njihov se udio u vrijednosti poljoprivrednog uvoza kretao od 2,0 % (1988.) do 4,0 % (1992.). U regionalnoj strukturi njihovog uvoza nisu se zbile krupnije promjene kao što to pokazuju podaci u prethodnoj tablici.

Dakako najveći dio uvoza ove grupe proizvoda otpada (1992.) na biljna ulja i masti, i to 88,1 % dok preostalih 11,0 % čine životinjska ulja i masti. Navedene proizvode uvozimo iz više desetaka zemalja među kojima su najviše zastupljene Italija (17,1 %), Mađarska (8,1 %).

4. KONCENTRACIJA VANJSKOTRGOVINSKE RAZMJENE

Na prethodnim je stranicama prikazana regionalna struktura vanjskotrgovinske razmjene poljoprivrednih proizvoda naše zemlje. Pri tomu su sve zemlje, bilo da je riječ o onima u koje izvozimo ili o onima iz kojih uvozimo, grupirane u tri temeljne skupine. Naznačene su, također, i zemlje koje imaju najveći ponder u izvozu odnosno uvozu pojedinih, važnijih proizvoda. Iz navedenih se pregleda ne može, dakako, zaključiti koje su zemlje naši najznačajniji partneri u vanjskotrgovinskoj razmjeni poljoprivrednih proizvoda.

Stoga, evo usporednog pregleda deset zemalja koje su u 1990. i 1992. bile najviše zastupljene u našem izvozu i uvozu poljoprivrednih proizvoda. Osim za 1992. podaci su dani i za 1990. posljednju prijeratnu godinu.

Podaci tablice 9 dozvoljavaju nekoliko zaključaka.

U 1990. godini bila je osjetno veća koncentracija izvoza (81,2 %) u odnosu na uvoz (49,4). Naime, razvijene su zemlje Europe tradicionalno tržište na kojemu je koncentriran najveći dio hrvatskog izvoza poljoprivrednih proizvoda. Osim prostorne blizine toga tržišta, u istom su pravcu djelovali struktura potražnje na tomu tržištu kao i struktura poljoprivredne proizvodnje u nas koja se, među ostalim, upravo i prilagođavala toj strukturi potražnje.

Nasuprot tomu, veća regionalna disperziranost uvoza u 1990. (kao i u prethodnim godinama) posljedica je činjenice da smo, također tradicionalno, jedan značajan dio uvoznih potreba u pojedinim proizvodima (kava, tekstilna vlakna, južno voće) podmirivali uvozom iz nerazvijenih zemalja, što je dakako, "rastećivalo" uvoz iz europskih zemalja.

U 1992. je došlo do daljnje koncentracije izvoza (od 81,2 na 87,1 %) i to kao rezultat već spominjane činjenice da je unutarnja razmjena s ostalim Republikama bivše Jugoslavije od te godine postala de facto vanjskotrgovinska razmjena. To je, istodobno, i temeljni razlog zbog kojeg se u 1992. došlo do vrlo zamjetnog porasta i koncentracije uvoza (od 49,4 na 77,4 %). Slovenija je tako u 1992. godini postala prva zemlja hrvatskog izvoza i uvoza poljoprivrednih proizvoda!!!

Očito je tu riječ o temporelnoj pojavi koju su, realno je očekivati, kretanja izvoza i uvoza u prošloj i tekućoj (1994.) godini uveliko "vratili" u dugoročnije i stabilnije trendove. Čini se, naime, da se zbog niza razloga, naš izvoz i uvoz samo odvijao "preko" Slovenije.

Tablica 9.

VRIJEDNOST IZVOZA I UVOZA U DESET ZEMALJA KOJE NAJVIŠE SUDJELUJU U
 VANJSKOTRGOVINSKOJ RAZMJENI POLJOPRIVREDNIH PROIZVODA U 1990. I 1992. u milijunima US \$

B.1992.	ZEMLJA	IZVOZ	ZEMLJA	UVOZ
	Slovenija	180	Slovenija	164
	Italija	122	Mađarska	67
	Bosna i Hercegovina	92	Češko-Slovačka	66
	Njemačka	35	Italija	45
	Makedonija	23	Njemačka	37
	Poljska	20	Makedonija	21
	Češko-Slovačka	12	Nizozemska	16
	SAD	11	Austrija	12
	Mađarska	9	Bugarska	10
	Rusija	9	Honduras	8
	UKUPNO	513		446
	Zbroj kao % ukupnog izvoza odnosno uvoza	87,1		77,4
B.1992.	ZEMLJA	IZVOZ	ZEMLJA	UVOZ
	Slovenija	180	Slovenija	164
	Italija	122	Mađarska	67
	Bosna i Hercegovina	92	Češko-Slovačka	66
	Njemačka	35	Italija	45
	Makedonija	23	Njemačka	37
	Poljska	20	Makedonija	21
	Češko-Slovačka	12	Nizozemska	16
	SAD	11	Austrija	12
	Mađarska	9	Bugarska	10
	Rusija	9	Honduras	8
	UKUPNO	513		446
	Zbroj kao % ukupnog izvoza odnosno uvoza	87,1		77,4

Petar Grahovac, Ph.D.

**REGIONAL FOREIGN TRADE STRUCTURE EXCHANGE OF AGRICULTURAL
PRODUCTS IN THE REPUBLIC OF CROATIA (1986. - 1992.)**

Summary

The export structure according to some country groups was stable enough up to 1992 when the essential change appeared: the export priority into the developed country was given to the republics of former Yugoslavia. The regional export structure was significantly different according to some groups. Thus, for instance, the OECD countries participate in the export of live animals with 85.2 % and in the tobacco export with only 4.3 %.

Unlike the export, the import structure of the analyzed period (1986.-1992.) there were no significant changes and it is balanced enough regarding certain markets.

Simultaneously, the Republic of Croatia has rather high import concentration as well as the export one. Namely, even 87.1 % of the export value and 77.4 % of the import value of the agricultural food products go to ten countries.